

PANKOTAY Fruzsina Magda¹

Aprófalvak a LEADER tükrében, avagy 2007–2013-as időszak eredményei a szombathelyi járás határfalvaiban²

A vidékfejlesztés, azon belül az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) lokális eredményeit vizsgáltam. Arra kerestem a választ, hogy a programoknak van-e mérhető eredménye az apró falvakra. Az előzmények, források és a fogalmak feltárását a lokális bemutatás és elemzés követi, majd a vizsgált falvak részletes ismertetése a Helyzet–Probléma–Megoldás–Eredmény (HPME) projektleíró struktúra alapján. A mérhető adatokat vizsgáltam a 2007–2013 időszakban.

Megállapítottam, hogy az életminőség nem a település nagyságával összefüggő érték, ugyanakkor az apró falvak szellemi élete meghatározója a fejlesztésnek. Az ÚMVP forrásai ahol hozzájárultak a rurális térség fejlődéséhez, a népesség stagnált vagy nőtt, a munkanélküliség csökkent, a pályázati hajlandóság, közösség erősödött.

Kulcsszavak: térség, regionális fejlesztés, LEADER, népességváltozás, Szombathely járás, aprófalvak
JEL: R12, R58, H3

Small Villages in the Light of LEADER as the Results of the Period 2007-2013 in the Border Villages of Szombathely Area

I analyzed the development of rural areas, particularly the local results of the New Hungary Rural Development Programme (NHRDP). I tried to find the answer whether this program has measurable results in small villages. After the exploration of the history, the resources and the conceptions, the local presentation and analysis are followed, and then I present the detailed description of the investigated villages using the Situation–Problem–Solution–Result (SPSR) project describing structure. I studied the measurable data in the period 2007–2013.

I found that the quality of life not related to the size of the strata, but intellectual life of small villages is determining the development. Where the resources of the NHRDP are contributed to the development of rural range, there the population has increased or stagnated, unemployment has decreased, the community and the number of tenders have swelled.

Keywords: area, regional development, LEADER, population change, Szombathely area, small villages/townships
JEL sign: R12, R58, H3

---

¹ A szerző a Nyugat-magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Kar nappali tagozatos hallgatója vállalkozásfejlesztés mester szakon (pankotay.fruzsina AT gmail.com)

² A kutatás a Talentum Műhely – a tudományért és a tehetségekért a Nyugat-magyarországi Egyetemen c. TÁMOP-4.2.2B-15/1/KONV-2015-0005 számú projekt keretében, az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Bevezetés

Az elmúlt két évtizedben nagy jelentőségű lett a vidékfejlesztés. Ez különösen igaz 2007–2013-as évekre, fontossá vált az EU és a tagországok számára. Az unióban a lakosság több mint 50%-a vidéki kistérségekben él, emiatt ez egy nagy prioritású szakág, mely foglalkozik az életszínvonal javításával, a minőségbeli változásokkal, a környezet védelem fontosságával.

A XXI. században egy élhetőbb, kiegyensúlyozott, színvonalas és fejlett környezet már **nem** lehet **cél, hanem elvárás**. Kutatásom célja a források (tengelyek) bemutatása mellett, hogy feltárjam a vidékpolitika eszközeit, céljait és azok gyakorlati tapasztalatát, települési hatásait a 2007–2013-as időszak alapján.

Továbbá azt kutatom határ menti települések példáin át, hogy mennyiben eredményes a vidékfejlesztés. A dolgozatom a vidékfejlesztés III. és IV. tengelyére épít, a kezdeti 2007-es év és a záró 2013-as év adatait elemezve.

Felmerült bennem a kérdés, hogy alapos gondossággal kidolgozott, óriási költségű programok beváltják-e a hozzájuk fűzött reményeket, azaz eléri-e céljukat? Felmerült továbbá, hogy a vidékpolitikák mennyiben járulnak hozzá a vidéki népesség megtartásához, valamint a minőség fejlesztéséhez?

Felvételeim és a módszertan

- F. 1.: A pályázati forrásoknak (III. és IV. tengely) van népességmegtartó hatása, pozitív hatással van a munkanélküliségre.
- F. 2.: A település lakosság száma és az életminőség között van összefüggés.
- F. 3.: Mérhető az apró-, és törpefalvak sikeressége, a pályázati sikereknek hatása van a települési sikerre.

Dolgozatom primer kutatása a települési menedzsment megbeszéléseire épül, míg a szekunder kutatások alapján kész információkat, anyagokat dolgozok fel, több forrásból gyűjtöm új szerkezetbe a nagy egységtől a lokális feldolgozás felé haladva. Saját adatgyűjtés alapján készített grafikonok, táblázatok mutatják be a mérhető trendeket.

A kiválasztott falvak Vas megye, Szombathelyi járás falvai, melyek egy fejlesztési területhez tartoznak, maximum 20 km-re található a megyeszékhelytől, és mindegyik határtelepülés. A határvonalon haladva két Körmenyi járáshoz tartozó települést is a vizsgált sorba emeltem a földrajzi szerves összetartozás okán.

A KAP, azaz a Közös Agrárpolitika második pillére

A 28 európai uniós tagország lakosságának körülbelül 55%-a él vidéki területen. Az EU összterületének 91%-át megművelt vidéki kistérségek adják, ellentétben az USA-val, ahol ez az arány 50%. Az Unió egésze számára kiemelt feladat a vidékfejlesztés szakpolitika, melynek hatására elindult a vidék fejlődése. Ennek ellenére maradtak olyan területek, ahol jellemző az alacsony életszínvonal, elnéptelenedés és elvándorlás. Ezekben a térségekben jellemző a fizetőképes kereslet hiánya, a munkaerő és munkahely csekély száma, vagyis ezek a rurális térségek elveszítik életképességüket. A demográfiai változások nagy befolyással bírnak a gazdaság kondícióira, de legfőképp jövőjére (*Csomós, 2011*).

A vidékfejlesztés megalakulásának egyik oka az, hogy e folyamatot megállítsa és ha lehet visszafordítsa. Azt szeretnék elérni az érintettek, hogy a jelenleg falvakban élők életszínvonaluk emelkedjen, illetve a lakosság továbbra is ott maradjon.

Vidékfejlesztés fogalma

A vidékfejlesztés elsősorban pozitív jelentéstartalmú összetett szó. A fejlesztés szó miatt a modernizációra gondolok, így a vidékfejlesztés a pozitív tartalom mellett komplex jelentés tartalommal bír. Magába foglalja a helyi lakosságot, életformát, jövedelmet, foglalkoztatást, szolgáltatások szintjét és a kultúrát, hagyományőrzést is.

A vidék szót negatív értelemben is használják – elsősorban városban, de környéken a saját településen kívüli területeket is értik.

A vidék és a falu mellett előtérbe került fogalom a rurális település. A rural a latin *rus* szóból ered és a falvakra jellemző tulajdonságok elegyének összege. Európában a modernebb falukra és a körülöttük lévő táj jellemzésére használják a ruralitást. A magyar nyelv a rural kifejezést vidékként használja, e miatt a rurális térséget és a vidéki térséget gyakran szinonimaként használják.

Három típusát különböztetünk meg:

1. **Dinamikus**an fejlődő rurális térség, ahol a gazdasági fejlettség mellett adottak a megfelelő életszínvonal és jólét feltételei.
2. **Elmaradott** rurális térség, ahol a fejlődés szempontjából az előzőnél alacsonyabb szinten állnak, de lehetőségek adottak, csak nincs kiaknázva.
3. **Elnéptelenedő** rurális térség, ahol alacsony a népsűrűség, kedvezőtlen a környezeti feltétel, adottak és állandósultak az elvándorlási feltételek.

Az EU tagországai között jelentős különbségek vannak, így két fajta vidékpolitikát különböztetünk meg:

1. „Vidékpolitika **a városiak érdekében.**” Ide azok az országok tartoznak, melyekben az urbanizációnak nagy hagyományai vannak. Ebben a modellben a vidékfejlesztési politika célja a városban élők kikapcsolódása és szabadidejük biztosítása, olyan kis-térségek fejlesztése, melyek vonzóak a városi ember számára.
2. „Vidékpolitika **a falusiak érdekében.**” Ebben a típusba tartoznak azok az országok, ahol a lakosság döntő többsége rurális térségekben él. Cél a vidéki lakosság vidéken tartása, a vidék megóvása és az elvándorlás minimalizálása (Kovács, 2003).

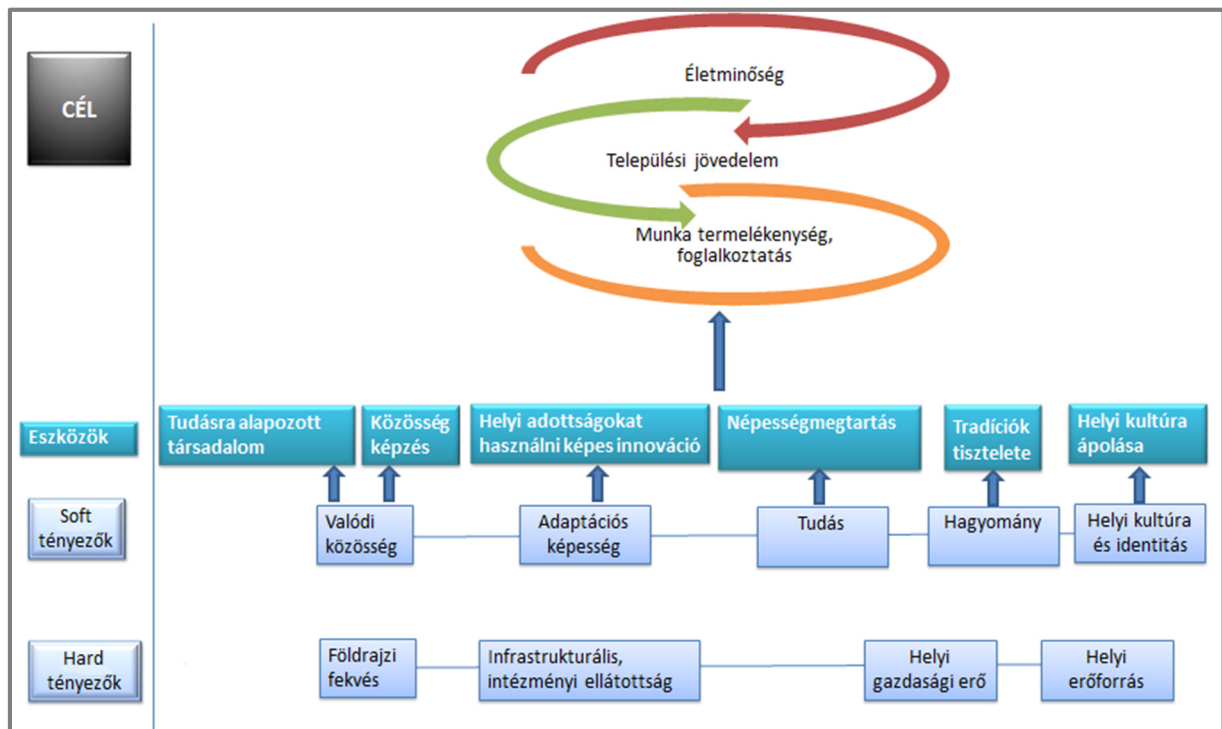
Dolgozatomban e „falusi vidék” határszegmensét kutatom.

A vidék átalakulásának része a fenntartható fejlődés. A fejlődés és a fejlesztés eltérő jelentéstartalommal bír. A fejlődés egy rendszer **belülről jövő változása**, míg a fejlesztés kívülről jövő tudatos tevékenység. Akkor van rá szükség, ha a fejlődést, mint folyamatot változtatni, gyorsítani szeretnénk. „A fenntartható fejlődés a jelen igényeinek kielégítése mellett nem fosztja meg a jövő generációit saját szükségleteinek kielégítési lehetőségeitől.” (*ENSZ: Our Common Future kiadvány, 1987*)

A vidékfejlesztés és a KAP különbsége

A KAP támogatásai rendszert képez, mely **normatív alapon** jár. Eszközeit a vidékfejlesztési intézkedések teszik teljessé. A legfontosabb különbség a KAP és a vidékfejlesztés között, hogy a vidékfejlesztés **nem automatikus**. Szükséges a pályázati **képesség** és motiváció az egyre inkább növekvő vidékfejlesztési támogatásokra. A vidékfejlesztési támogatáshoz csak olyan fejlesztési programmal lehet hozzájutni, mely elemeit a tagállam (vagy régió) állítja össze.

A vidékfejlesztés kettőssége, hogy míg számos szakértői vélemény, program foglalkozik azzal, miként lehetne javítani a vidéki térség életén, addig az ott élő lakosság vegyesen fogadja, néha beavatkozásként éli meg ezeket. Akkor miért van szükség vidékfejlesztési politikára?

1. ábra: Vidék célrendszere, eszköze
 Forrás: Szné Kukorelli Irén alapján saját szerkesztés

A vidék meghatározza az EU arculatát, hiszen a vidéki kistérségek alkotják az EU területének mintegy 90%-át, ahol az uniós polgárok több mint a fele él. Általában a vidéki területeken az egy főre jutó átlagos jövedelem alacsonyabb, mint a városokban. A harmadik szektor hiánya is jelentkezik, de a vidéki táj számos érték hordozója is. Ezek a területek biztosítják a nyersanyagot, élelmet. A környezetvédelem szempontjából is kiemelkedően fontosak, hiszen a növény és élővilág közel 80%-a él ott.

Néhány jellemző alapelv, mely támogatja a vidékfejlesztési célok hatékony megvalósulását:

1. Emberközpontúság elve;
2. Képesség megtartó népesség elve;
3. A szubszidiaritás elve;
4. Változatosság kialakításának elve;
5. A részvétel elve.

I-II-III-IV, avagy az ÚMVP tengelyek

Az Európai Unió új vidékfejlesztési politikáját az 1698/2005/EK tanácsi rendelet határozza meg. Ez a vidékpolitika intézkedéseket javasol, melyek közül a tagállamok választják ki, hogy melyiket építik be a vidékfejlesztési programjukba és kérik-e hozzá pénzügyi támogatást a Közösségtől.

A legfőbb cél a vidék fenntartható fejlődésének biztosítása, elősegítése:

- mezőgazdaság és az erdészet versenyképességének javítása;
- a termőföld-hasznosítás támogatása és a környezet minőségének javítása;
- az életminőség javítása és a gazdasági tevékenység diverzifikálásának ösztönzése.

Ez a három szakpolitikai ág, melyek egyben gyakorlati célok is, alkotják az új vidékfejlesztési program három tengelyét, és ezt a LEADER, mint „módszertani” tengely köti össze.

I. tengely: A mezőgazdasági és erdészeti ágazat versenyképességének javítása

II. tengely: A környezet és a vidék fejlesztése

III. tengely: A vidéki élet minőségének és a vidéki gazdaság diverzifikálása:

- a) Mikro vállalatok létrehozásának és fejlesztésének támogatása.
- b) Turisztikai tevékenységek ösztönzése, a vidéki térségek életminőségének javítását célzó intézkedések.
- c) alumegújítás és fejlesztés: modernizálás, a helyi piacok kialakítása.
- d) Vidéki örökség megőrzése: kulturális örökség fenntartása, megőrzése, településképvé-
vítés, helyi identitás megőrzése.

A támogatásokra minden 5 ezer fő alatti vagy 100 fő/km² falu jogosult, kivéve Budapest agglomerációjába eső településeket.

IV. tengely: LEADER program

A LEADER egy francia betűszó: Liaison Entre Actions pour le Développement de l'Economie Rurale = Közösségi kezdeményezés a vidéki gazdaság fejlesztéséért. Az Európai Közösség által elindított kezdeményezés a fenntartható fejlődés jegyében, a gazdasági, társadalmi és környezeti problémák leküzdése érdekében. A 15 tagállam célja az előregedő vidéki területek fejlesztése és további leszakadásuk megállítása volt, de a 28 tagországban is igazolva látszik a LEADER kezdeményezés fontossága. 10 és 100 ezer közötti lakossal rendelkező településcsoportokat hoz létre a kidolgozott stratégiák megvalósítása érdekében. Az egymás mellett élő szereplők egyenrangú partnerekké válnak és közösen alakítják térségük jövőjét. Az európai vidéki kistérségek nagyon különböznek egymástól. A LEADER térnyerésével a szereplők határozzák meg a fejlesztési stratégiákat, így azok hatékonyabbak és hatásosabbak lesznek. A hagyományos vidékfejlesztési politika előírja, hogy mit kell tenni, addig a LEADER helyben mutatja meg, hogyan lehet elérni a célokat. A fő sajátossága a valódi összefogás és együttműködés.

A LEADER 7 alappillére:

1. Területalapú fejlesztés;
2. Alulról építkező megközelítés;
3. Háromoldalú partnerség: a vállalkozói-, civil- és közsféra: úgynevezett helyi akciócsoport (HACS) létrehozása és működtetése;
4. Innováció;
5. Integrált ágazatközi megközelítés;
6. Hálózati működés;
7. Kooperáció.

LEADER generációk és a LEADER.hu

LEADER-nek négy szakaszát különböztetjük meg: LEADER I. (1991–1994), a LEADER II. időszak (1995–1999) LEADER + 2000–2006-ig terjedő időszakban. A LEADER tengely a negyedik generáció, 2007–2013 időszakában a vidékfejlesztés, mint a mezőgazdaságtól független KAP elem jelenik meg. 2004-ben csatlakozott 10 új tagállam által a mezőgazdasági területek és termelők száma is növekedett. Ennek ellenére a mezőgazdaságból élők aránya évről évre csökken, míg a bővítés után megnövekedett kistérségek okán a vidékfejlesztés súlya és fontossága évről évre nő.

Magyarország 88%-a vidéki kistérségnek minősül, ahol a társadalom mintegy 47%-a él.

A helyi közösségek (országszerte 96 db) kidolgozták a helyi vidékfejlesztési stratégiájukat (HVS). Ez után a UMVP Irányító Hatóság választotta ki azt az 50-70 közösséget, melyek a LEADER csoport tagjává válva megvalósíthatták az elfogadott stratégiát.

Vasi őrtorony LEADER Egyesület HACS

A HACS, vagyis a Helyi Akció Csoport a LEADER közösséget alkotó, egymással összefüggő 5000 fő alatti települések összessége a vidékfejlesztés érdekében. Ők hivatottak dönteni a fejlesztési irányokról, a pályázati prioritásokról, forrásallokációról, valamint működtetik az ezt végrehajtó munkaszervezetet.

A Szombathely és környékét összefogó LEADER csoport neve Vasi Órtorony LEADER Egyesület, mely 82 települést foglal magába, melyben alakuláskor nem volt város. (Vép azóta városi rangot kapott.) A térség lakosságszáma alakuláskor 49.460 fő. Az alacsony népsűrűség (47 fő/km²) jelzi a terület jellemző aprófalvas jellegét, az 500 fő alatti településszámot. A településeket összeköti és természetes közösséggé formálja földrajzi helyzete, az évezredek közlekedési tengely, számos alapjellemezője és kulturális kapcsolatrendszere. A térség 51 települését érinti a Natura 2000 hálózat. A Vasi Órtorony LE településeiből a Szombathely környéki (20 km) határtelepüléseket vizsgálom. Választásom azért esett ezekre a falvakra, mert a határnyitással fellendült az infrastrukturális fejlesztés, az elzárt és zárt településekből nyitott, határátkelővel is rendelkező települések lettek. Közös sajátosságuk a határmentiség és nemzetiségek markáns jelenléte, valamint a Pinka völgye földrajzi tájegység.

Lehet e sikeres a vidék törpefalvakkal, aprófalvakkal?

A sikeres vidék titka *Glatz Ferenc* (2010) szerint a jó földrajzi adottság, a természeti erőforrások gazdagsága. Ez a vizsgált településeken jelen van. A harmadik meghatározó tényező a humán erőforrás, de *Tóth István Balázs* (2010) is a területi tőke jelentőségéből vezeti le a vidék szerepét, míg *Rechnitzer János* (2010) a vidék kapcsán öt „sikerhordozóról” beszél:

- politikáról
- intézményrendszerről
- finanszírozásról
- helyi menedzsmentről
- helyi társadalomról

A vidéki település sikeressége a fenntartott és fenntartható gazdasági, társadalmi, kulturális, politikai és környezeti változásoknak egy szándékosan megtervezett folyama. Kiemelendő a népességmegtartó és közösségformáló erő, hiszen ezek hiánya az elvándorlás okozója. A vidéki településeken a munkahelyek számának visszaesése a természetes szaporodás visszaeséséhez vezet, mely népességfogyást eredményez. Ez a szolgáltatások, az intézményi infrastruktúra megszűnéséhez vezet, és negatív irányú spirál indul el a településszerkezetben, életminőségben. (*Szné Kukorelli I., 2010*)

De mi a település? A település egy földrajzilag meghatározott közigazgatási területen lévő, művi (épített) és természeti elemekből álló együttes, amelynek alapvető funkciója, hogy az ott élő emberek számára lakóhelyként, továbbá társadalmi-gazdasági tevékenységek színtereként szolgáljon. A település lenyomata és hordozója az ott élő emberi közösség múltjának és jelenének, tükrözője a társadalmi és gazdasági berendezkedésnek és a kultúrának. E meghatározás a vidékfejlesztés és jelen dolgozat témájában is helytálló.

A népességszám szerinti felosztás igen sokféle és változó. A város az ENSZ szerint 20000 fő, de Dániában már 250 fő. Magyarországon használatosak a kistelepülés (500-1000 fő között), az aprófalva (200-500 fő között) valamint a törpefalva (200 fő alatt) fogalmak.³

³ (<http://www.terport.hu/telepulesek/altalanos-informaciok>)

Dolgozatomban e fogalom meghatározás szerint jelölöm az egyes településeket. A települések Szentpéterfa kivételével, mely 1000 fő körül mozgó kistelepülés, a 400-500 fős aprófalvak a jellemzők. Horvátlövő és Vasalja település 200 fő alatti törpefalva.

Vizsgált települések bemutatása (HPME)

A Helyi Vidékfejlesztési Stratégia 2008-ban átfogó elemzést végzett a vidéki településekről. Elemzésem alapját a vizsgált települések által jelentősnek ítélt HPME projektleíró struktúra adta, majd a megvalósuláshoz elnyert pályázati forrásokat gyűjtöttem össze. A falvak „probléma és lehetőség” terve után az ÚMVP III. és IV. tengely nyertes fejlesztéseit és releváns Operatív Program forrásait írom le, hogy a megvalósulás összevethető legyen a kiinduló ponttal (I. melléklet).

- **Bucu** 558 lakosú település a Vas-hegy és a Kőszeg–Hegyalja között található, 10 km-re Vas megye közigazgatási székhelyétől, Szombathelytől, és 3 km-re az ausztriai határtól. Megközelíthetősége jó, mivel a megyeközpontról két útvonalon keresztül is elérhető.
Probléma (P): „A középületek korszerűsítésre szorulnak, a tömegközlekedés biztonsága érdekében járdákat és a buszfordulót fel kell újítani.”
Lehetőség (L): „Járdaépítés (kb. 1000 m); kultúrház nyílászáróinak cseréje, a vizesblokk felújítása; buszforduló felújítása; útfelújítás (600 m)”
Megvalósult (M): „Egészség, harmónia a határ mentén” című projekt (TÁMOP-6.1.2-11/1-2012-0940)
- **Narda** Szombathelytől 10 km-re nyugatra fekszik, az osztrák-magyar határon. 1950-ben egyesített Kisnardából és nagy Nardából jött létre. A falu 466 fő lakosú, túlnyomó részt **horvát** nemzetiségű, de jelen vannak a német nemzetiségű lakosok is.
P: „Lignitbányászat engedélyezésének veszélye, internet-hálózat kiépítésének korlátai, építési telkek kialakítási lehetőségeinek hiánya. Korszerűtlen játszótér, szelektív hulladékgyűjtés hiánya; horvát nemzetiségű nevelés és ahhoz szükséges épületek.”
L: „Idegenforgalmi, turisztikai tevékenységek bővítése, pályázati támogatásokhoz jutás lehetősége. Határőrség épületének diákszállássá alakítása. Iparterületek bővítése.”
M: nem volt projekt
- **Felsőcsatár** Szombathelytől 18 km-re, a 89-es főúton, illetve Nári-Pornóapáti felől közelíthető meg. 496 főből 148 fő **horvát** nemzetiségű tartozik. Gondos, ápoltságú falukép, több érdekes népszokás ma is él a Pinka patak 2 km-es szurdokvölgyében. A község délnyugati részén emelkedő „Gora” 80 ha szőlő, gyümölcsös és szántó területén 220 gazdasági épület, lakóház van. A község belterületi határának egy része magyar-osztrák határszakasz.
P: „Lignitbányászat engedélyeztetésének lehetősége, építési telkek kialakítási korlátai, nemzetiségi intézményeink (iskola, óvoda) fenntartási problémái; kultúrház nyílászáró cseréje, utcanev-táblák hiánya, korszerűtlen játszótér, parkoló hiánya a temetőnél, ravatalozó felújítása.”
L: „Felsőcsatári Szőlőhegy, Pinka-folyó, Pinka-szurdok turisztikai kihasználása, ehhez pályázati lehetőségek kiaknázása. Bor-, kerékpár-, horgászturizmus, ehhez szállás vendéglátás, játszótér, sportpálya kialakítása.”
M: Integrált Közösségi Szolgáltató Tér (IKSZT)
- **Vaskeresztesen** 377 fő él, melynek 55%-a aktív dolgozó, 203 fő **német**, 18 fő horvát nemzetiségű. Növekvő népességszámmal rendelkezik, 1 fő munkanélküli van. Szombathelytől 20 km-re régi, gondosan ápoltságú porták, rendezett településkép található. Zö-

mében német nemzetiségűek élnek itt, anyanyelvi szinten beszélnek a nyelvet, ezért sokan dolgoznak Ausztriában. Vaskeresztes Vas megye egyik leggazdagabb települése, híres pisztrángteleppel.

P: „Utak, járdák állapota, régi templom felújításra szorul, kihasználatlan épületek”

L: „Bor-, horgász és szabadidős turizmus fejlesztése, helyi természetvédelmi és épített környezeti elemek bemutatása és fejlesztése”

M: „Pinka-völgye települései belterületi vízrendezése projekt” NYDOP (224,5 M Ft)

– ÚMVP III. Vidéki Örökség megőrzése: Római Katolikus Egyházközség templom homlokzati felújítása (12 M Ft)

– ÚMVP IV. LEADER – Szolgáltatásfejlesztés: Önkormányzat (3 M Ft)

– ÚMVP III. Turisztikai fejlesztés: Sporthorgász Egyesületek Vas megyei Szövetsége-horgászturisztika (29,6 M Ft)

- **Horvátlövő** a Pinka-sík nyugati szélén, a Vas-hegy lábánál helyezkedik el. A község belterülete 29.6991 ha, külterülete pedig 556.2498 ha. Magyar-osztrák államhatárt a Pinka-folyó alkotja. A 199 fős település, **horvát** nemzetiségi falu.

P: „Magas talaj és belvízszint, gyakori elöntések”

L: „Bor-, horgász és szabadidős turizmus fejlesztése, helyi természetvédelmi és épített környezeti elemek bemutatása és fejlesztése, horgászkemping létesítése”

M: „Pinka-völgye települései belterületi vízrendezése projekt” Pornóapáti, Horvátlövő és Vaskeresztes községek önkormányzatai konzorciumot alkotnak a csapadékvíz-elvezető rendszer korszerűsítésére a gyakran kialakuló belvíz- és csapadékelöntés okán.

– NYDOP 224,5 M Ft összegű támogatás

– ÚMVP IV. LEADER – Szolgáltatásfejlesztés: Horvátlövő Önkormányzata (1,2 M Ft)

- **Pornóapáti** népessége 395 fő, hienz dialektusú (bajor származású) nagyjából németajkú lakosság mellett magyar és kisszámú horvát anyanyelvű népesség él. (A német nemzetiség becsült aránya 60-65%. A KSH által végzett népszámlálási adatok ennél alacsonyabb számot mutatnak. Pornóapáti a Pinka-sík nyugati peremén, az országhatáron fekszik. Szombathelytől 16 km-re található.

P: „Turizmusban rejlő lehetőségeink kiaknázatlansága, utak járdák állapota”

L: „Bor-, horgász és szabadidős turizmus fejlesztése, helyi természetvédelmi és épített környezeti elemek bemutatása és fejlesztése, biomassza fűtőmű bemutatása, fejlesztése.”

M: „Pinka-völgye települései belterületi vízrendezése projekt” NYDOP (224,5 M Ft)

- **Szentszéchy** 997 lakosának többsége **horvát** ajkú. Szombathelytől 19 km-re, a Pinka bal partján, az osztrák-magyar határ mellett fekszik. *Communitas Fidelissima*, azaz a *Leghűségesebb Község* cím birtokosa. Az általános iskola horvát és magyar, valamint német nyelvű, és a határ két oldaláról iskoláz be. 13 pedagógus és 97 diák jár ide.

P: „Meglévő szennyvíztisztító bővítése; a mellékutak-, csapadékvíz elvezető árkok, átereszek felújítása; művelődési ház felújítása; iskolaépület bővítés; fő tér rehabilitáció; a volt bánya és környéke rendbe tétele”

L: „A volt határőr ingatlan és rét, legelő kihasználása; 3 km-es Pinka szakasz; a használaton kívüli határátkelő; falufejlesztés, kulturális és épített örökségvédelem, közösségi és kulturális programok, kerékpáros, horgász, lovasturizmus.”

M: ÚMVP III. – Falmegújítás Római Katolikus Plébánia Játsszótérbővítés, korszerűsítés (8,9 M Ft)

– ÚMVP IV. LEADER – Szabadidő Gradistye Horvát Kulturális Egyesület „60 lit skupa-60 éve együtt” (2 M Ft)

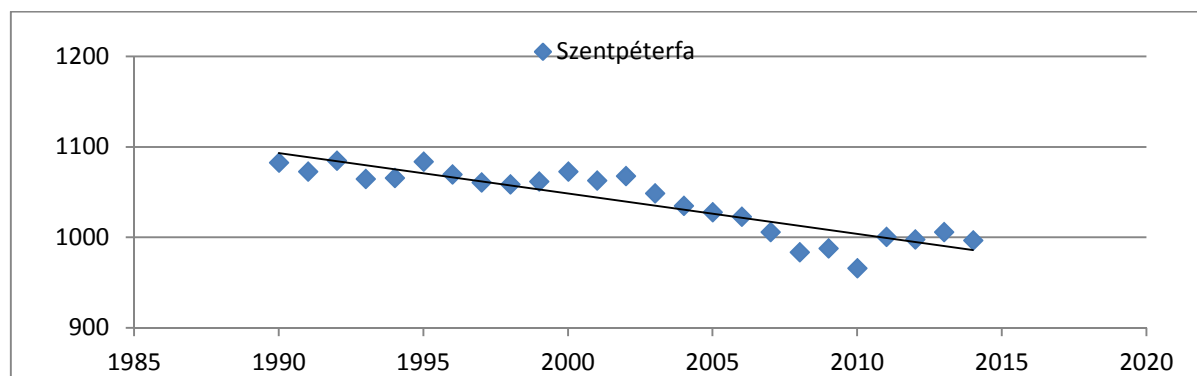
- ÚMVP IV. LEADER – Szolgáltatásfejlesztés: Magyarországi Horvát Turisztikai Egyesület (4,5 M Ft)
- ÚMVP IV. LEADER – Vállalkozásfejlesztés: Takép-2000 Kft. (14,3 M Ft)
- ÚMVP IV. LEADER – Vállalkozásfejlesztés: TT-Pink Ker. és Szolg. Kft. (5 M Ft)
- IKSZT
- **Pinkamindszent** 152 fős település Körment–Németújvár között félúton, az osztrák határ mellett. Körmenttől 13 km-re, Németújvártól 12 km-re. Határában a Pinka folyóval.
  - P:* „Lakosságcsökkenése; elöregedés; szennyvízhálózat hiánya; munkahelyek hiánya; faluközpont (templom, tűzoltószertár, kultúrház) rossz állapota”
  - L:* „Határ közelsége; IKSZT kialakítására alkalmas épület; kiépített úthálózat; vállalkozói érdeklődés; a szennyvízkezelő munkahelyteremtése”
  - M:* ÚMVP III. – Pinkamindszent Tűzoltó Egylet Templomtető és tűzoltószertár felújítás (10,1 M Ft)
    - ÚMVP IV. LEADER – Tradicionális Vidéki Gazdaság Csizsár István: Hagyományos tejfeldolgozó építése (3,2 M Ft)
    - ÚMVP IV. LEADER – Szolgáltatásfejlesztés: Pinkamindszent Tűzoltó Egylet (4 M Ft)
    - IKSZT
- **Vasalján** 321 fő lakik. A község a Vasi-völgyesség települése, Körment mellett a Pinka völgyében, az országhatár közvetlen szomszédságában található.
  - P:* „Önkormányzati utak rossz állapota, középületek állapota; szennyvízhálózat hiánya”
  - L:* „Határközelség; szennyvízkezelő munkahelyteremtése”
  - M:* ÚMVP IV. LEADER – Szolgáltatásfejlesztés: Kulturális és Faluszépítő Egyesület (5 M Ft)
    - ÚMVP III. Turisztikai fejlesztés (9,1 M Ft)

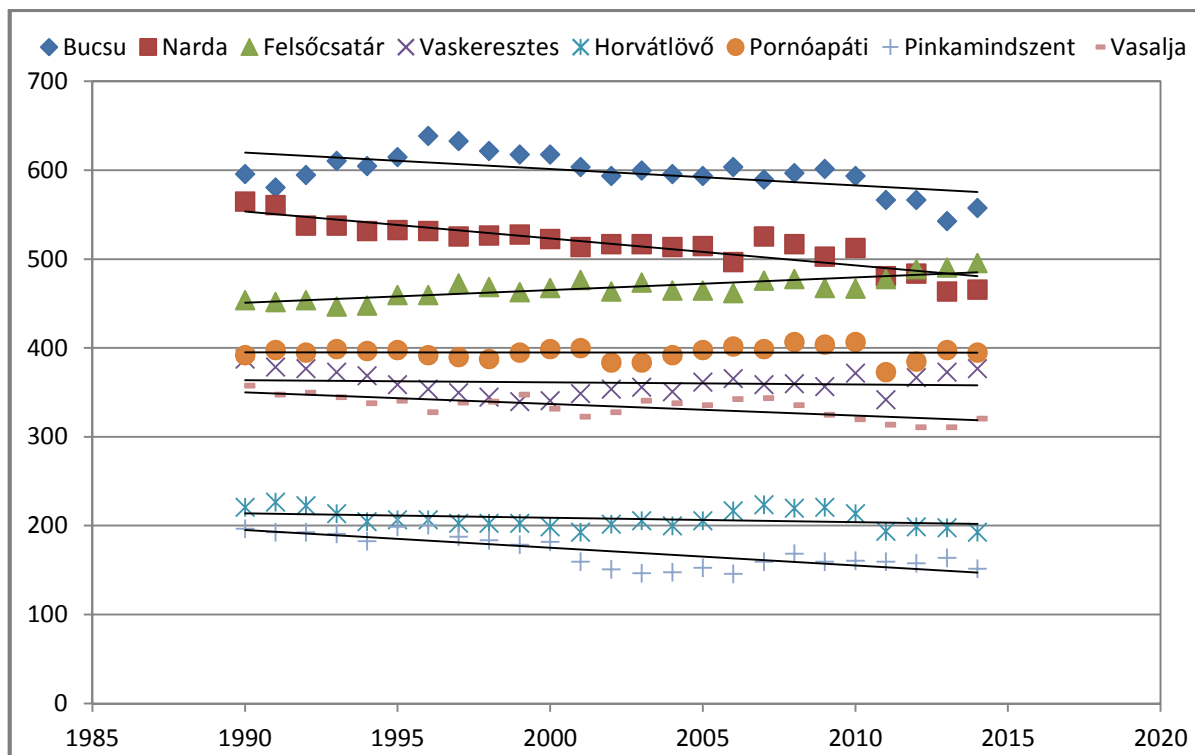
Elemzések a vizsgált településeken

HPME és a megvalósult projektek a települések kisebb részénél van korrelációban. Nagy részük nem valósította meg a terveket, vagy új tervet valósított meg.

A népesség alakulás vizsgálatnál a 2007–2013-as tervezési időszakot viszonyítottam, de a tendencia alakulás miatt bemutatom a 1990-től 2014-ig idősort (2. ábra).

A vizsgált lakosság szám csak az állandó lakosokra vonatkozik. Egyes, elsősorban német ajkú településeken a nem állandó lakosság száma jelentős, eléri az állandó lakosok 50%-át. (Szőlőhegy, nyaralófaluk, külföldön dolgozók – de nem ingázók –, külföldi nyugdíjasok.)

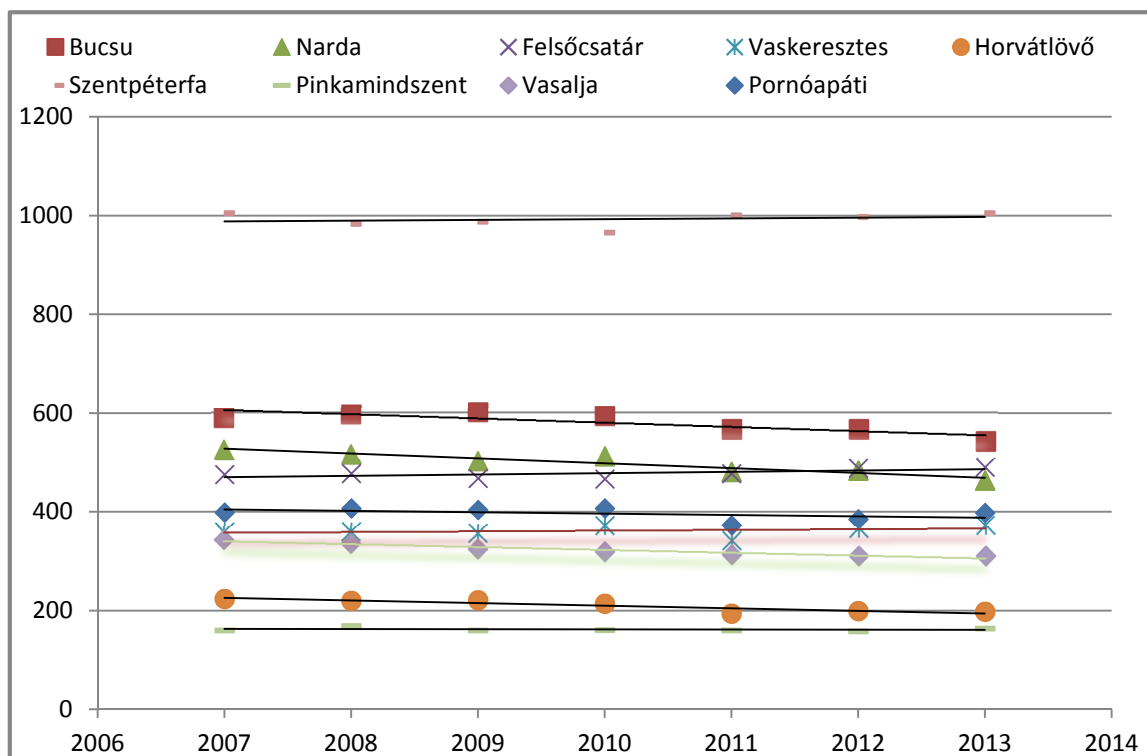

2. ábra: Vizsgált települések 25 éves népességi időszora és tendenciája

Forrás: KSH adatok/ saját szerkesztés

A hosszabb idősort (1990–2014) vizsgálva két település, Felsőcsatár (1%) és Pornóapáti (9%) lakosság száma növekedett a vizsgált 25 év alatt, míg Bucsú, Narda, Horvátlovő, Pinkamindszent csökkent (2. ábra).

3. ábra: A vizsgált 2007-2013 időszor népességváltózási trend

Forrás: KSH adatok/ saját szerkesztés

Az EU tervezési időszak, 2007–2013-hoz kapcsolódó lakosságszám adatai alapján Felsőcsatár mellett Pinkamindszent, és Vaskeresztes lakossága növekedett. Pornóapáti és Szentpéterfa stagnált, úgy, hogy az előbbi jelenleg ismét csökkenő, míg Szentpéterfa növekvő állapotot mutat. A csökkenő lakosságszámú négy település, Bucusu, Horvátlövő, Narda, Vasalja 8-12%-os fogyást mutatnak, mely jelentős (3. ábra).

A települések munkanélküliségi mutatói az országos átlaghoz viszonyítva jók, és Vas megyei átlag alattiak. A legmagasabb 4,8% Vasalján, míg a legalacsonyabb 0,9% Pinkamindszenten. Négy településen csökkent 2007 és 2013 között, míg öt településen nőtt. 1%-nál nagyobb eltérés Horvátlövő (1,2% +), Pinkamindszent (2,36% -), Vasalja (1% -), Vaskeresztes (1,98% -) (1. táblázat).

1. táblázat: Munkanélküliségi mutató változás a 2007-2013 tervezési időszakban

Év	Bucusu	Narda	Felsőcsatár	Vaske-resztes	Horvát-lövő	Pornó-apáti	Szent-péterfa	Pinka-mind-szent	Vasalja
2013	4,30%	3,00%	1,80%	3,00%	3,60%	3,90%	3,30%	0,90%	4,80%
2007	4,82%	2,12%	0,94%	4,98%	2,40%	2,93%	3,00%	3,26%	5,80%
változás	-0,52%	0,88%	0,86%	-1,98%	1,20%	0,97%	0,30%	-2,36%	-1,00%

Forrás: KSH adat/saját gyűjtés

A Szombathelyi járásban átlag 985,7 ezer Ft 2013-ban, a Körmenyi járásban 881,7 ezer Ft, míg a megyében 906,2 ezer Ft az átlag a személyi jövedelemadó alap egy állandó lakosra. A vizsgált településeknél Pinkamindszent emelkedik ki az átlagból a 978,6 ezer Ft-tal, megelőzve a járási átlagát. 40% alatti emelkedés Pornóapátiban, 40 és 50% között Bucusu, Horvátlövő, Vasalja, Vaskeresztes, míg 50 % feletti emelkedést Felsőcsatár, Pinkamindszent és Szentpéterfa mutat (2. táblázat).

2. táblázat: SZJA alapot képező jövedelem egy állandó lakosra a 2007-2013 tervezési időszakban

Év	Bucusu	Narda	Felsőcsatár	Vaske-resztes	Horvát-lövő	Pornó-apáti	Szent-péterfa	Pinka-mind-szent	Vasalja
2007	526,851	475,194	494,175	454,051	570,816	571,559	526,25	618,858	545,09
2013	751,7	659,1	763,8	634,3	823,6	735,8	815,6	978,6	769,7
változás	1,43	1,39	1,55	1,40	1,44	1,29	1,55	1,58	1,41

Forrás: KSH adat/saját gyűjtés

3. táblázat: Vállalkozások összetétele és db száma 1000 főre vetítve

2013	Kft.	Bt.	ev.	összes	lakos	1000 főre vetített db
Bucusu	3	3	12	18	543	33
Narda	4	0	13	17	464	37
Felsőcsatár	4	2	10	16	491	33
Vaskeresztes	4	3	7	14	373	38
Horvátlövő	2	0	7	9	198	45
Pornóapáti	2	0	3	5	398	13
Szentpéterfa	6	5	15	50	1006	50
Pinkamindszent	2	0	1	3	164	18
Vasalja	7	4	7	18	311	58

Forrás: VMKIK adatbázis/saját gyűjtés

A vizsgált településeken a vállalkozók száma jelentős eltérést mutatott a KSH adatok és a Vas Megyei Kereskedelmi és Iparkamara (VMKIK) regisztrációs adatbázisa alapján. A kamarai nyilvántartás alapján a településeken található (3. táblázat) ezer főre vetített vállalkozások száma Vasalján és Szentpéterfán 50 felett, míg Pornóapátiban és Pinkamindszenten 20 alatt van. A településekre jellemző az egyéni vállalkozás.

Összefoglalás, települések helyzete

- **Bucusu** lakossága csökkent (8%), munkanélküliségi ráta csökkenést mutat, a pályázati aktivitás nem jellemző. ÚMVP fejlesztés nincs a településen. HPME igényeit nem valósította meg.
- **Narda** fejlődött külső pályázati aktivitással. (A határon átnyúló kerékpárút fejlesztés, helyi beruházás – külső pályázati szerepvállalással – az orvosi rendelő felújítása.) Lakossága csökkent (12%). ÚMVP fejlesztés nincs a településen. HPME igényeit nem valósította meg. Vállalkozói közül az Ocho Macho Kft országos ismertségű.
- **Felsőcsatár** lakossága növekedett (3%). A nem állandó lakosok száma is jelentős, mely a határon átnyúló jó közlekedésnek és a szőlőhegynek tudható be. HPME igényeit nem valósította meg, de jelentős a vízelvezetési beruházása, ÚMVP fejlesztésként az IKSZT és a most nem vizsgált I. és II. tengelyes források.
- **Vaskeresztes** állandó lakossága növekedett (4%), munkanélkülisége számottevően csökkent. HPME igényeit megvalósította. A pályázati aktivitása úgy az ÚMVP-ben, mint az OP forrásokban jelentős. Legismertebb a Pinka horgászturizmus fejlesztés. A településre nagy hatással van a MAMbaby Hungaria Kft beruházása. Fejlődésével nőtt a lakosok száma, és csökkent a munkanélküliség. Megállapítható, hogy a helyi pályázatok bár javítják az életminőséget, a tartós és jelentős gazdaságfejlesztés és a hozzá kapcsolódó településfejlődés hatása az apró falvas településlétszámra és a munkanélküliségre (közvetlen összefüggésben) generáló hatással van. A cég annyi embert foglalkoztat, mint a falu lakossága, a szomszéd település vizsgálatnál látható, hogy generáló hatása ott is érvényesül. A gyár nagy biztonságot nyújt a falunak, így az önkormányzat az iparüzési adóból viszonylag magas, biztos jövedelemre tehet szert. Az aktív korúak zöme nem Szombathelyen, hanem Ausztriában, vagy saját vállalkozásban dolgozik. A községben 18 vállalkozás működik. (Asztalos-üzem, a Vino Eisenberg Kft, a Mittl pincészet, Wölfiinger József szeszfőzdéje, az A-Plant 45 hektáros gyümölcsöse stb.)
- **Horvátlovó** lakossága csökkent (12%), a munkanélküliségi mutató nő. HPME igényeit nem valósította meg. Pályázati aktivitása nem jellemző. Az adatok visszavezethetők a település társadalmi aktivitásának hiányára.
- **Pornóapáti** a HPME igényeit nem valósította meg, külső pályázati beruházásai jelentősek, de a 2007–2013 előtti időben aktívabb volt. (Biomassza fűtés, szőlőmagolajprés, turizmus). Ennek okát a személyi változásokban látom (humán tőke).
- **Szentpéterfa** pályázati aktivitása minden téren jelentős. Az ÚMVP lehetőségeket kiaknázták, a településfejlesztési beruházási forrásokat nyert el, és a határon átnyúló fejlesztésekben is sikeres volt. (horvát nyelvű óvoda, iskola) A 2007-ben elhatározott HPME nagy részben megvalósult, mely jelzi a tudatosságot. Magas a vállalkozók aránya a településen. Intézkedéseivel, programokkal a népességszámot megtartotta.
- **Pinkamindszent** a HPME igényeit megvalósította, tudatos volt a fejlesztése. Az ÚMVP lehetőségek a lakosságszámhoz viszonyítva a legjobban hasznosítottak, az IKSZT is megvalósult. A település életét jelentősen befolyásolta a határátkelő és a Körmentre vezető út fejlesztése. A településen jelen van a politikai hatás, országgyűlési képviselővel rendelkezik. A lakosságszám nőtt, a munkanélküliség csökkent a vizsgált időszakban.

- **Vasalja** a HPME igényeit nem valósította meg, de helyette az ÚMVP-ben más pályázatokkal volt sikeres. Magas a vállalkozók aránya a településen, ennek ellenére csökken a lakosságszám.

A 4. táblázatban a vizsgált települések és vizsgált adatváltozások összefoglalása bizonyítja, hogy azok a települések, melyek pályázókedve és aktivitása nagyobb, ott a lakosságszám stagnál vagy növekedik, valamint a munkanélküliségi mutatók is kedvezően alakultak. Kiemelkedik Vaskeresztes és Pinkamindszent, ahol csökkent a munkanélküliség és nőtt a lakosságszám. A külső életminőség-javító beruházások önmagukban nincsenek hatással a települési adatokra. Szükséges a társadalmi–civil aktivitás, az aktív humán tőke a településen, hogy ott élhető életminőség alakuljon ki.

4. táblázat: Összesített települési változások, 2007–2013

	HPME megvalósulás	Pályázókedv*	Lakosságszám-változás (%)	Munkanélküliség-változás (%)	Vállalkozás szám, 2013 (év/1000 lakos)	SZJA alap változás (%)
Bucusu	n.r.	nincs adat	-8	-0,52	33	143
Narda	n.r.	külső	-12	0,88	37	139
Felsőcsatár	részben	külső →	+3	0,86	33	155
Vaskeresztes	igen →	külső-első →	+4 →	-1,98 →	38	140
Horvátlövő	igen	külső	-12	1,20	45	144
Pornóapáti	n.r.	külső	0	0,97	13	129
Szentpéterfa	igen →	külső-első →	0	0,30 →	50	155
Pinkamindszent	igen →	külső-első →	+2 →	-2,36	18	158
Vasalja	más	átlag	-10	-1,00 →	58	141

*Pályázókedv:

külső: településen túl mutató térségi, országos vagy határon átnyúló beruházások, pályázatok; belső: település önkormányzata, vállalkozók, civilek önerőből, belső igényből; átlag: egy-egy kisebb pályázati forrás, de nem jellemző a településre.

Nincs adat: a vizsgált pályázatoknál nem szerepelt.

Forrás: saját gyűjtés és készítés

Következtetések, eredmények

Ha a vidéki társadalom életszínvonala, jövőbeli kilátásai, biztonságérzete csökken, a legkézenfekvőbb megoldás az elköltözés. Az elköltözés során a vidéki lakosság egy része azon fejlettebb régiókba települ, ahol adottak azok a tényezők (munkahely, infrastruktúra), melyek egy „jobb élethez” szükségesek. Ha létrejön a társadalom számára a biztonság, modernizáció és a megfelelő életszínvonal és a hozzájuk kapcsolódó tényezők (munkahely, szolgáltatások, egészségügyi ellátás), akkor meg lehet állítani az elköltözést, ösztönözni lehet a helyben maradáást, nem jön létre a tömeges elköltözés, vagyis az elvándorlás.

A sikeresség, az életminőség nem a település nagyságával összefüggő érték. Maga a siker meghatározása sem egzakt definíció, nem mérhető, csak körül írható. Azok a települések – függetlenül a település nagyságától – amelyeknél az ott lakók aktívan részt vesznek a helyi közösség életében, a szomszéd-, vagy határon átvélő kapcsolataikra építenek, fejlődő települést eredményeznek. „Működik” a település: ha a lakók kötődnek hozzá, lakosságszám stagnál, vagy növekszik, otthonosan érzik magukat. Nem csak történelmi gyökerek, de átélt lokálpatriotizmus is jelen van. (a nem állandó lakosok száma, ingatlanbirtoklása) A vegetáló településeknél a lakosságszám csökken és a vizsgált mutatók romlanak. A pályázati hajlandóság és kedv is ezen logika alapján ketté választható. Minden településnél azonban közös, hogy a szereplők identitása és lokalitása a pályázati aktivitásra hatással van. A jó példa a településeken tetten érhető és generáló hatású. A soft tényezők bár nem mérhetőek, meghatározói a fejlődésnek és a fejlesztésnek.

tésnek egyaránt. Az, hogy milyen nemzetiségű az adott település, a pályázati kedvre nincs hatással. A német ajkú települések a munkanélküliségi mutatókban jobbak, melyet a határon átnyúló közös történelemnek tudok be. A jövedelmi viszonyok a pályázói hajlandósággal bíró településeken magasabbak.

Eredmény (E):

- E1.:** Az ÚMVP forrásoknak a népességmegtartó hatása bizonyítható. A pályázat nyertes településeken a népességszám ismét nőtt, a munkanélküliség mutató javult, vagy 1% alatti eltérés van, így rövidtávon is vannak már eredmények. A nem pályázó településeken ellenkező hatás tapasztalható.
- E2.:** A település mérete és sikerei között nincs összefüggés, a lakosságszám nem befolyásoló tényező a falvak sikerében. Az infrastruktúrára ható pályázatok önmagukban nem generálnak lakosságszám növekedést.
- E3.:** Az apró és törpefalvak sikeressége a pályázati hajlandóságtól nagyban függ. Siker alatt a KSH mérhető adatok mellett a nem állandó lakosok száma, a programok és közösség léte is tényező.

A kutatás új eredményei

Hasonlóan a PR tevékenységhez, a kívánt hatások nem azonnal jelentkeznek és nem számszerűsíthetők. Az Európai Unió által kiadott adatok leginkább a támogatás nagyságáról, földrajzi elosztásáról, valamint a GDP és foglalkoztatottságról szólnak. Az, hogy a programok valóban hozzájárultak-e a vidék állapotának javulásához csak empirikusan állapítható meg a jelentésekből.

A vidékfejlesztési politikák folyamatosan változnak. Bizonyos intézkedések eltolódnak, menet közben felfüggesztésre kerülnek, lehívásra kerültek. A vidékfejlesztési támogatások hatásainak értékelése még a területfejlesztésen belül is nehéz feladat.

A település népességmegtartó erejét a munkahelyek mellett a közösség szellemi kulturális igénye táplálja. Önmagában az életminőség-javító nagyberuházások nem elegendőek, a rurális innováció, a közösségi élmény jelenléte kimutatható hatással van a település sikerességére.

A település sikeressége a települési menedzsment aktivitásától függ. Tényező a sikeres pályázatok mellett a politikai befolyás. A sikeres pályázatoknak öngerjesztő hatása van.

Befejezés

A vidékfejlesztés évről évre, reformokról reformokra vált fontos szakpolitikává az európai unión belül. Az 1950-es évektől még ténylegesen nem létezett, fokozatosan kezdett jelen lenni a KAP-ban és a mindennapi gazdasági és politikai életben. Először az akkori politikák a mezőgazdaság fejlődésében látták a vidékfejlesztést. Ahogy az agrárgazdasági rendszer fejlődött, úgy bontakozott ki a vidékfejlesztés. A KAP reformjainak köszönhetően egyre jobban kezdett teret hódítani a mezőgazdaság többfunkciós (multifunkcionális) modellje.

Az ÚMVP forrásai nagy arányban járultak hozzá a rurális térségek fejlődéséhez. Ezt lokális szinten a vizsgált települések – a település nagyságától függetlenül – alátámasztották.

Irodalom

- Csomós György (2011): A közép-európai régió nagyvárosainak gazdaságirányító szerepe. *Tér és Társadalom*, 25. évf. 3. sz., pp. 129–140.
- Glatz Ferenc (szerk.) (2010): Sikeres vidéki térségek. *Párbeszéd a vidékért sorozat* MTA Történettudományi Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, Budapest.
- Kovács Teréz (2003): Vidékfejlesztési politika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, pp. 19–26., 65–69., 74–80.
- Rechnitzer János (2010): Területi politika és vidékpolitika – együtt és külön. Glatz Ferenc (szerk.): *Párbeszéd a vidékért sorozat*. MTA Történettudományi Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, pp. 17–33.
- Rechnitzer János–Smahó Melinda (2011): *Területi politika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Szörényiné Kukorelli Irén (2010): Változó vidék – sikeres vidék. Glatz Ferenc (szerk.): *Párbeszéd a vidékért sorozat*. MTA Történettudományi Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, pp. 33–45.
- Tóth István Balázs (2010): Az inmateriális és a területi tőke összefüggései. *Tér és társadalom*, pp. 65–78.
- Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (2010): LEADER: <http://www.umvp.eu/?q=leader/mi-a-leader>, letöltés dátuma: 2015.09.28.
- www.terport.hu
www.ksh.hu
www.umvp.eu
www.vmkik.hu

MELLÉKLETEK

I. Melléklet Elnyert vidékfejlesztési és OP források

Vizsgált települések földrajzi sorrendben	Elnyert ÚMVP III. és IV. tengely	Egyéb jelentős beruházás
Bucsu	-	TÁMOP EÜ program
Narda	-	NYDOP- 23.000.000,- eü-orvosi rendelő felújítás 700.000€ határon átnyúló kerékpárút IKSZT
Felsőcsatár	-	KEOP-3.1.2 /2F/09-11-2012-0011 226 millió Ft/ 2 település
Vaskeresztes	11.968.099,- 2.967.000,- 29.697.721,- Össz: 44.622.820,-	NYDOP 224.450.150,-/3 település GOP-MAMbaby Hungaria Kft
Horvátlövő	1.224.770,-	NYDOP 224.450.150,-/3 település
Pornóapáti	-	NYDOP 224.450.150,-/3 település KEOP-3.1.2 /2F/09-11-2012-0011 226 millió Ft/ 2 település
Szentpéterfa	8.893.698,- 2.040.895,- 4.545.618,- 14.307454,- 4.994.400,- Össz:34.782.065,-	ERFA 302 millió Ft törpe vízerőmű határon átnyúló (Eberau) szennyvíztisztító fejl. 1,6 millió € ; IKSZT, 1 tűzoltóautó, 2 mikrobusz, Ravatalozó, orvosirendelő felújítása, Óvoda felújítás (osztrák-magyar gyerekek)
Pinkamindszent	10.126.829,- 3.192.472,- 4.165.968,- Össz: 17.485.269,-	IKSZT 620 millió Ft útfejlesztés Körmend irányába
Vasalja	4.927.232,- 9.125.396,- Össz:14.052.628,-	

Forrás: saját gyűjtés